

Příloha k Průvodci pro přípravu obcí na požadavky GDPR

Modelové situace obce

18. Činnost obecní knihovny

Životní situace:

Je třeba připravit obecní knihovny na účinnost GDPR, a to zejména z pohledu ochrany osobních údajů jejich čtenářů. Musejí mít od nich souhlas se zpracováním osobních údajů pro účely poskytování služeb knihovny? Kdo by měl mít přístup k údajům obsaženým v evidenci čtenářů? A vztahuje se na obecní knihovny povinnost jmenovat pověřence pro ochranu osobních údajů v souladu s GDPR?

Posouzení z pohledu ochrany osobních údajů:

Na rozdíl od obcí, mateřských nebo základních škol nejsou obecní nebo školní knihovny orgánem veřejné moci ani veřejným subjektem ve smyslu zákona o zpracování osobních údajů. Neplatí pro ně tedy povinnost jmenovat pověřence pro ochranu osobních údajů, ale to vůbec neznamená, že se jich nařízení o ochraně osobních údajů netýká. Zvláště pokud knihovna není samostatnou právní osobou, ale organizační složkou obce nebo školy. Pak se pověřenec školy, resp. obce bude zabývat i způsoby, jakými knihovna zpracovává osobní údaje.

Knihovna, z podstaty nakládá s osobními údaji svých čtenářů a zaměstnanců, případně dalších osob. Zvláště v obcích a menších městech neplní knihovna jen funkci místa, kde se půjčují knihy, ale také úlohu informačního, kulturního a společenského centra obce. Podrobnosti poskytování knihovnických a informačních služeb stanoví knihovní řád (v návaznosti na § 4 zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách). V tomto řádu by mělo tedy být upraveno, jak knihovna a za jakým účelem eviduje půjčování knih, jak poskytuje informace, a případně i ceník služeb knihovny, pokud je poskytuje za úhradu. Současně může být v knihovním řádu upraveno i poskytování dalších služeb knihovny, například umožňování přístupu k placeným informacím na internetu, kulturní, výchovná a vzdělávací činnost, vydávání tematických publikací, poskytování reprografických služeb nebo poskytování bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší.

Zaplacením evidenčního poplatku uzavírá uživatel služeb smlouvu s knihovnou a je tedy velmi důležité upravit knihovní řád tak, aby umožňoval využívání služeb v rozsahu, který je v obci obvyklý a pro podmínky v dané obci žádoucí.

Účel zpracování osobních údajů:

Základním obecným účelem zpracování údajů bude „zajišťování činnosti obecní/školní knihovny“, může však být formulován i specificky jako jednotlivé činnosti knihovny spočívající ve „vedení osobních údajů pro účely evidence čtenářů a výpůjček knihovny“, „evidence čtenářů“, „výpůjční systém“, „poskytování informačních služeb“, „zajišťování vzdělávacích služeb“ apod. Takto je vhodné účely zpracování zanést do evidence zpracování.

Právním titulem ke zpracování údajů bude v obecné rovině naplňování zákona o knihovnách, ve vztahu ke čtenářům a jiným návštěvníkům knihovny zejména smlouva čtenáře či jiného uživatele uzavřená s knihovnou, a to ve formě přistoupení ke knihovnímu řádu. Pro žádné ze způsobů zpracování, které jsou v souladu s výše specifikovaným základním účelem zpracování, kterým je realizace zákonem a knihovním řádem vymezených činností knihovny, tedy není zapotřebí souhlasu čtenářů jako subjektů údajů.

To se může týkat např. i rozesílky pozvánek na akce knihovny, je-li tento způsob zpracováním součástí knihovního řádu, zapojení čtenářů do anket či průzkumů apod. V případech, kdy by tyto činnosti nebyly knihovním řádem upraveny, bylo by na místě získání souhlasu čtenářů k těmto způsobům zpracování jejich údajů.

Rozsah zpracovávaných osobních údajů:

Při zpracování osobních údajů čtenářů je třeba klást jako vždy důraz na to, aby byly shromažďované osobní údaje minimalizovány a aby jejich rozsah byl vždy v souladu se základním účelem jejich zpracování. Přihláška čtenáře nebo jiné formuláře a žádosti, které knihovna využívá při své činnosti, by tedy neměly obsahovat širší výčet osobních údajů, než ty osobní údaje, jejichž zpracování je nezbytné pro účely realizace činností knihovny.

Příklad: Pro zajišťování výpůjček knihovny není např. nezbytné shromažďovat údaje o rodinné situaci čtenářů a o tom, zda jsou jejich rodinní příslušníky evidovanými čtenáři příslušné nebo i jiné knihovny. Dodatečný sběr těchto informací v anonymizované podobě lze nicméně realizovat a odůvodnit jej např. statistickými účely nebo oprávněným zájmem knihovny. Sběr statistických dat by však neměl být nedílnou součástí žádosti o zápis do seznamu čtenářů.

Proces zpracování osobních údajů:

O konkrétním způsobu zpracování údajů v rámci činnosti knihovny je třeba samozřejmě již při zahájení jejich zpracování informovat všechny její čtenáře nebo další osoby, jimž knihovna poskytuje své služby jako subjekty údajů; výjimkou jsou situace, kdy subjekt údajů o způsobu zpracování svých údajů již ví (a to jak z knihovního řádu, tak např. i z formuláře žádosti o poskytnutí příslušné služby, nebo i z vlastních zkušeností s fungováním knihovny).

Čtenář jako subjekt údajů má taktéž právo vznést námitku proti zpracování údajů na základě oprávněného zájmu správce nebo tehdy, pokud správce tvrdí, že jde o zpracování ve veřejném zájmu anebo pokud se jedná o profilování na základě oprávněného zájmu správce nebo veřejného zájmu. Toto právo hraje roli např. v případech realizovaného profilování čtenářů a adresné nabídky publikací k výpůjčce nebo dalších služeb v návaznosti na tyto čtenářské profily.

V neposlední řadě má čtenář vždy právo na opravu či aktualizaci osobních údajů, které jsou zpracovávány nepřesně či neúplně.

Pravidla pro zpracování osobních údajů:

Na každou situaci související s činnostmi knihoven je třeba aplikovat všechny zásady GDPR, tedy zejména:

- Zjistit, zda je, v návaznosti na zásadu zákonnosti, pro držení jednotlivých osobních údajů čtenářů knihovny k dispozici právní titul. Ten bude vyjádřen zejm. přihláškou čtenáře do knihovny, smlouvou o jednorázovém využití služeb knihovny nebo přistoupením ke knihovnímu řádu.
- Ujistit se, že údaje jsou ve všech fázích jejich zpracování zpracovávány korektně a transparentně, tedy zejména že má čtenář k dispozici údaje o tom, jakým způsobem a k jakému účelu je s jeho osobními údaji nakládáno
- Zkontrolovat, zda je zpracování veškerých osobních údajů knihovnou v souladu s daným účelem zpracování, kterým je zejména vedení evidence čtenářů a výpůjček, eventuálně poskytování dalších služeb knihovny

- Zjistit, zda nejsou některé osobní údaje čtenářů zpracovávány déle, než je pro daný účel nutné, tedy zejména že jsou informace o bývalých čtenářích nebo návštěvnících knihovny po ukončení poskytování služeb knihovny skartovány
- Dbát na to, aby osobní údaje čtenářů byly zpracovávány pouze v rozsahu nezbytně nutném pro daný účel zpracování, tedy nevyžadovat od čtenářů a jiných návštěvníků údaje, které nejsou pro poskytnutí služeb knihovny nezbytné.

Kdo má ke zpracovávaným osobním údajům přístup: Při posuzování činnosti knihoven z pohledu ochrany osobních údajů a vymezení okruhu osob, které k osobním údajům mají přístup, je zejména třeba vycházet z toho, zda je knihovna:

- a) součástí obecního úřadu (např. v rámci úseku pečujícího o společenský život a kulturu obce v souladu s § 35 odst. 2 zákona o obcích)
- b) obcí zřizovanou právnickou osobou a nebo součástí obcí zřizované právnické osoby (např. školy)
- c) samostatnou právnickou osobou spolupracující s obcí.

V návaznosti na toto její právní postavení pak bude nutné vymezit okruh osob, které zpracovávají údaje čtenářů a vymezit jej v knihovním řádu nebo v jiném interním předpisu relevantním pro činnost knihovny. Stejně jako i u ostatních operací zpracování osobních údajů je nutné v rámci naplňování zásady důvěrnosti zpracování dbát na to, aby osobní údaje nebyly zpřístupněny osobám, které ve vztahu ke své pracovní náplni nemají nakládat s osobními údaji čtenářů a ostatních zákazníků knihovny.

Příklady:

- *Pokud například knihovna informuje své uživatele o připravovaných kulturních, společenských či sportovních akcích v obci adresně, formou SMS nebo pomocí mailu, je to nutné uvést v knihovním řádu. V takovém případě knihovna rozesláním adresných zpráv plní svou zákonnou povinnost zakotvenou v §4 knihovního zákona a není potřeba, aby ještě požadovala k takové činnosti souhlas daného uživatele služeb. Jinak pro knihovnu platí stejná pravidla pro nakládání s osobními údaji jako pro obec či školu.*
- *Upozornit je však třeba na to, že i seznam půjčené literatury, či seznam kopírovaných děl, případně písemností, může být za předpokladu, že z něj lze vyčíst informace o politickém či náboženském přesvědčení, sexuální orientaci nebo obsahuje jiné citlivé informace osobního charakteru, považován za osobní údaj zvláštní kategorie a jeho jiné užití, než pro realizaci vlastních služeb by bylo v přímém rozporu s nařízením o ochraně osobních údajů.*
- *Po ukončení vztahu mezi knihovnou a uživatelem jejích služeb, v případě, že všechny vzájemné závazky byly vypořádány, eventuálně uplynula doba pro případné uplatnění nároku na náhradu škody, musejí být osobní údaje uživatele knihovny vymazány.*

Příklady dobré praxe při řešení modelové situace:

- ☺ *Knihovna zahájila novou činnost, která dosud nebyla součástí knihovního řádu – rozesílku pozvánek na své kulturní akce i na jiné společenské a kulturní akce obce čtenářům, kteří o to projeví zájem. Informaci obdrželi čtenáři prostřednictvím e-mailu a knihovnice se současně každého čtenáře ptala, zda má o tuto službu zájem. Pokud čtenář projevil zájem o rozesílku, byl informován, že přihlášení se k odběru kulturních novin je zcela dobrovolné a lze je vzít kdykoli zpět.*

- ☺ *Upomínky svým čtenářům zasílala knihovna vždy e-mailem (u prvních dvou upomínek) nebo písemně (u třetí upomínky). Informace o čtenářích, kteří nedodrželi výpůjční dobu, nikdy (a to ani na žádost jiných čtenářů) nezveřejňovala.*

Příklady špatné praxe při řešení modelové situace:

- ☹ *Knihovna na svém webu publikovala evidenci výpůjček. Protože šlo o malou obec, v rámci evidence výpůjček zveřejňovala, a to bez souhlasu čtenářů, informace o aktuálním vypůjčitel s cílem umožnit ostatním čtenářům dohodnout si s ním, kdy knihu hodlá vrátit.*
- ☹ *S cílem ušetřit kapacitu i finance na rozesílání upomínek knihovna na své nástěnce i na svém webu publikovala informace o čtenářích, kteří nedodrželi výpůjční dobu.*

Testová otázka:

V rámci poskytování informačních služeb knihovna rozesílá zprávy (SMS nebo e-mailem) za podmínek:

1. Pokud k tomu má souhlas dotčených osob
2. Bez souhlasu, nařízení o ochraně osobních údajů se na knihovnu nevztahuje
3. **Bez souhlasu, pokud má rozesílání zpráv upraveno v knihovním řádu, se kterým byl uživatel seznámen**
4. Od účinnosti nařízení o ochraně osobních údajů takové služby poskytovat nemůže

Odůvodnění správnosti odpovědi:

V případě, kdy je rozesílka informací nebo i jakákoli jiná činnost uvedená v § 4 odst. 3 knihovního zákona součástí knihovního řádu, jedná se o naplňování jedné ze zákonných povinností knihovny. Pokud by tato služba součástí knihovního řádu nebyla, lze uvažovat o využití údajů v návaznosti na smlouvu uzavřenou s čtenáři nebo jinými osobami využívajícími služeb knihoven. Za předpokladu, že služba nebude součástí knihovního řádu ani přihlášky čtenáře či žadatele o službu knihovny, bylo by k realizaci služby zapotřebí souhlasu dotčeného subjektu údajů s rozesílkou těchto informací.